

Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti

Sektor za nadzor nad zaštitom podataka o ličnosti

Bulevar kralja Aleksandra 15, Beograd

Podnosioci zahteva: SHARE Fondacija, Beogradski centar za ljudska prava, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Građanske inicijative, CRTA, Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS), Komitet pravnika za ljudska prava (YUCOM), Udruženje "Krokodil", Partneri za demokratske promene Srbija i Inicijativa mladih za ljudska prava Srbija

Zahtev za pokretanje nadzora nad sprovođenjem Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, povodom neovlašćene obrade podataka o ličnosti od strane policije i Bezbednosno-informativne agencije (BIA)

Poštovani,

Obraćamo Vam se povodom neovlašćene obrade podataka o ličnosti građana Srbije koju kontinuirano vrše policija i Bezbednosno-informativna agencija. Naime, izveštaj [„Digitalni zatvor – nadzor i represija civilnog društva u Srbiji“](#), koji je dana 16.12.2024. godine objavila nezavisna međunarodna organizacija Amnesty International, dokumentuje ozbiljne povrede privatnosti i široko rasprostranjenu nezakonitu obradu podataka o ličnosti. Digitalno-forenzička analiza koju je ova organizacija sprovela pokazuje da su policija i Bezbednosno-informativna agencija tokom 2023. i 2024. godine više puta privodile građane, aktiviste i predstavnike organizacija civilnog društva na informativne razgovore, prilikom kojih su im oduzimali telefone, nezakonito zaobilazili mere zaštite uređaja koristeći intruzivne alate za digitalnu forenziku, nabavljene isključivo za zaštitu nacionalne bezbednosti i procesuiranje najtežih krivičnih dela, i u njih unosili špijunske softvere kršeći zakon. Na taj način su neometano pristupali svim sadržajima telefona ovih lica, među kojima se nalaze ne samo njihovi podaci o ličnosti, već i podaci o ličnosti njihovih članova porodica, prijatelja, poslovnih saradnika, poznanika i svih drugih lica sa kojima su bili u kontaktu.

Aktivista grupe "Sviće" Nikola Ristić bio je meta nezakonitog digitalnog nadzora. Njegov telefon je zaražen špijunskim softverom, koji je Amnesty International za potrebe izveštaja nazvao "NoviSpy", tokom informativnog razgovora kada je njegov uređaj privremeno oduzet. Novinar Slaviša Milanov iz Dimitrovgrada prijavio je da je njegov telefon, nakon privremenog oduzimanja pošto ga je saobraćajna patrola odvela u stanicu, pokazivao znake neovlašćenog pristupa. Na telefonu aktiviste Udruženja Krokodil takođe je pronađen "NoviSpy", instaliran tokom sastanka sa BIA. Forenzička analiza potvrdila je instalaciju "NoviSpy" špijunskog softvera u ovim slučajevima. Slučaj Ivana Bjelića, aktiviste inicijative "Marš sa Drine", pokazuje slične obrasce - nakon razgovora u policiji, na njegovom telefonu otkriveni su tragovi otključavanja forenzičkim alatom Cellebrite UFED.

U izveštaju je opisano pet dokumentovanih slučajeva u kojima je potvrđena upotreba intruzivnih alata, dok je Amnesty intervjuisao ukupno 13 ljudi koji su bili na meti špijunskog softvera ili digitalnih forenzičkih pretraga. Forenzičku analizu svojih uređaja su samoinicijativno zatražili od međunarodnih stručnjaka kada su primetili da telefoni pokazuju prisustvo špijunskih softvera. Stručnjaci Amnesty Internationala su nakon

sprovedene forenzike uređaja detaljno dokumentovali tehničke nalaze u izveštaju. Identifikovani su jasni dokazi kompromitacije uređaja, uključujući prisustvo malicioznih aplikacija. Dodatno, analiza aplikacije "NoviSpy" otkrila je IP adresu povezanu sa serverom Bezbednosno-informativne agencije, na koji je "NoviSpy" slao podatke sa zaraženih telefona. Utvrđeno je da su telefoni najpre otključavani pomoću forenzičkih alata izraelske kompanije Cellebrite, koji zaobilaze mere zaštite telefona, omogućavaju pristup čak i obrisanim podacima, kao i sadržajima sačuvanim na klauđu.

Upotreba špijunskih softvera u Republici Srbiji ne samo da nije legalna, već je njihova upotreba propisana kao krivično delo na osnovu odredbi zakona koje se odnose na neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka, računarske viruse i neovlašćeni pristup zaštićenom računaru i elektronskoj obradi podataka. Iako Zakonik o krivičnom postupku poznaje posebne mere nadzora i snimanja telefonskih i drugih razgovora ili komunikacije, upotreba špijunskih softvera svakako nije obuhvaćena ovim odredbama, niti je opravdana jer podrazumeva pristup svim podacima na uređaju, a ne samo kanalima komunikacije. Korišćenje špijunskih softvera za tajni nadzor i snimanje komunikacije ne zadovoljava ni obavezne principe neophodnosti i srazmernosti. Zbog svoje neselektivne prirode i intruzivnosti, špijunski softveri ne mogu zadovoljiti ove principe, posebno imajući u vidu da postoje manje intruzivne tradicionalne mere prikupljanja podataka koje su propisane zakonom. Ove prakse ne predstavljaju samo kršenje zakona Republike Srbije, već i člana 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima, koji garantuje pravo na privatnost i zaštitu podataka o ličnosti. Evropski sud za ljudska prava je u više slučajeva naglasio da primena nadzornih mera mora biti u skladu sa zakonom, podložna nezavisnoj kontroli i primenjena isključivo kada je apsolutno neophodna i srazmerna.

Podsećamo, ovo nije prvi put da javnost saznaje za nezakonito nabavljanje i upotrebu ozloglašene špijunske opreme i softvera u javnim institucijama Srbije (više o tome dostupno je u istraživačkom tekstu BIRN-a: [„Šta sve MUP-ovi softveri za hakovanje telefona mogu da otkriju o vama“](#), objavljenom 24.07.2023. godine). Imajući u vidu da mnogi od najozloglašenijih softvera koji se dovode u vezu sa našom državom, poput Pegasusa i Predatora, često ne odaju nikakve znake zaražavanja uređaja, upitno je koliko ovakvih slučajeva još postoji.

Izveštaj koje je objavio Amnesty International dokazuje ozbiljno kršenje zakona, prava građana i nezakonitu obradu podataka o ličnosti. Imajući u vidu da je Poverenik kroz svoju razvijenu praksu više puta utvrdio da je pravo na zaštitu podataka o ličnosti jedno od najznačajnijih prava, naročito u modernom dobu, kao i da povreda upravo ovog prava otvara vrata za kršenja brojnih drugih prava građana, ovim predlogom apelujemo na Poverenika da urgentno preduzme sve mere iz svoje nadležnosti kako bi se sprečila i kaznila upotreba špijunskih softvera, a neovlašćeni nadzor postao izolovani incident, a ne ustaljena praksa i realnost u kojoj se svaki građanin tretira kao osumnjičeni a podaci o ličnosti obrađuju suprotno odredbama Ustava i zakona.

Ukoliko Poverenik do sada nije na sopstvenu inicijativu pokrenuo nadzor nad Bezbednosno-informativnom agencijom i policijom povodom ovih ozbiljnih povreda podataka o ličnosti građana, predlažemo da to uradi bez odlaganja, na osnovu ovog predloga, u skladu sa članom 78, stav 1, tačka 8 i stava 2 Zakona o zaštiti podataka o ličnosti.

Molimo da nas obavestite o preduzetim koracima i ishodu sprovedenog nadzora.

U Beogradu,

24.12.2024. godine

Beogradski centar za ljudska prava, Kneza Miloša 4, Beograd
Izvršna direktorka, Sonja Tošković

Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Đure Jakšića 6/5, Beograd
Direktor, Igor Bandović

Građanske inicijative, Kneza Miloša 4, Beograd
Zakonska zastupnica, Dragoslava Barzut

CRTA, Bulevar kralja Aleksandra 70, Beograd
Direktorka, Vukosava Crnjanski Šabović

Inicijativa mladih za ljudska prava Srbija, Dobračina 4, Beograd
Direktorka, Sofija Todorović

Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS), Resavska 28, Beograd
Predsednik, Željko Bodrožić

Komitet pravnika za ljudska prava (YUCOM), Kneza Miloša 4, Beograd
Predsednik, Katarina Golubović

Udruženje "Krokodil", Karađorđeva 43, Beograd
Predsednik, Vladimir Arsenijević

Partneri za demokratske promene Srbija, Svetozara Markovića 60, Beograd
Izvršna direktorka, Ana Toskić Cvetinović

SHARE Fondacija, Stojana Novakovića 23, Beograd
Direktor, Danilo Krivokapić